

הסוגיה כאן אכן להעמיד את הברייתא כר' יהודה דווקא! אלא שיש להקשות: הגמ' לא הכריחה שזוהי דעת ר' יהודה, אלא רק העמידה כך כדי שלא תהיה סתירה מן הברייתא לדעת שמואל הסובר "כמקומו דמי", ומהי, אפוא, ההוכחה שר' יהודה סובר "כמקומו דמי"?

בתוס' (כו, ב ד"ה אמר שמואל, באמצע השורות הקצרות) מביא את הסוגיה שלהלן לו, א בנוסח: "קסבר ר' יהודה במקום ר' יהודה לטעמיה" (אבל בד"ה ואי גרסו "לטעמיה"), וכך גם הנוסח בפסקי הרי"ד לו, א, וכן הציע להגיה בעל יתר הבז. לנוסח זה, לא נאמר בגמ' שם שידוע לנו ממקור כלשהו ששיטת רבי יהודה היא "כמקומו דמי", אלא הגמ' מחדשת שכך דעתו, ואין משם כל קושיה על הרמב"ם.⁷

סיכום

נאמר בגמ' שהמחשב לתת את הדם על המזבח שלא במקומו למחר – אינו מפגל, אפילו לדעה "שלא במקומו – במקומו דמי", משום שזריקה שאינה מתירה את הבשר באכילה אינה מביאה לידי פיגול. מאידך, הזבח נפסל במחשבה זו, כמו מחשבת הינוח לרבי יהודה. רוב הראשונים (רש"י; תוס'; ראב"ד; רבנו פרץ) מפרשים שהפסול הוא כשיטת ר' יהודה, וטעמו שהמחשבה לזרוק למחר כוללת מחשבה להניח למחר, ואילו לדעת חכמים, שהלכה כמותם, הזבח כשר.

לדעת הרמב"ם הפסול הוא גם לדעת חכמים, ואינו משום ההינוח, אלא משום מחשבת הזריקה עצמה, אלא שמכיוון שזריקה זו גרועה ואינה ראויה להתיר – דיה שתפסול ולא תפגל.

באחרונים הביאו ראייה להבנת הרמב"ם מלשון הסוגיה כאן, ומאידך הסוגיות להלן דף לו נוחות יותר לשיטת רש"י, ובאחת מהן אפשר שהיתה לרמב"ם גרסה שונה.

מערכה סט. מזבח הפנימי מקדש פסולין (כו, ב)

שקרבנות פסולים שהועלו למזבח שלא כדין – לא ירדו ממנו¹. פסוק זה עוסק במזבח החיצוני², וסוגייתנו עוסקת

בהר המזבח שם כתב, שמכיוון שלר' אבא אין ראייה לדבריו, אלא אמר מסברה שמחשבה כזו אינה מוציאה מידי פיגול, הרי שאם אנו רואים שלפי חכמים מחשבה כיוצא בה מוציאה מידי פיגול – מסתבר שהוא הדין במחשבת הינוח לרבי יהודה.

6. יתכן שהגרסה שלפנינו "לטעמיה" נוצרה בעקבות התירוץ הקודם בגמרא שם: "רבי יהודה לטעמיה דאמר אין דם מבטל דם".

7. בזבח תודה כאן (ד"ה ואיכא מרבוותא) פירש את הסוגיה שם לדעת הרמב"ם בדרך אחרת, ש"רבי יהודה לטעמיה" אינו נובע מהסוגיה כאן, אלא מהתורת כהנים (אחרי מות פרשה ח, ה): "על המזבח – כל מקום שיתן על המזבח יכפר", והרי "סתם ספרא – ר' יהודה" (סנהדרין פו, א). וראה בהרחבה במערכה הקודמת על דעת ר' יהודה ודעת הספרא בעניין "כמקומו דמי".

1. לבירור המקור המדויק לדין זה וטעמו עיין להלן מערכה קצח.
2. כן מוכח מהקשר הכתובים: "ופר חטאת תעשה... וחטאת על המזבח... שבעת ימים תכפר על המזבח וקדשת אותו והיה המזבח קדש קדשים". ובפסוק הבא: "וזה

במקומו פוסלת"⁴, ולא מסתבר שכוונת ריש לקיש להעמיד את המשנה כר' יהודה דווקא (ברכת הזבח).

סוגיות אחרות

לבירור מחלוקת הראשונים, יש לבחון סוגיות נוספות הנידונות בהקשר זה.

א. הגמ' להלן (לו, ב) דנה בשיטת ר' יהודה, שמחשבת הינוח פוסלת, האם לדעתו מחשבה זו מוציאה מידי פיגול (שאם חשב מחשבת הינוח ולאחריה מחשבת הזמן – הקרבן אינו מתפגל, וכדין כל מחשבה הפוסלת שמפקיעה מפיוגול). הגמ' מוכיחה מהברייתא כאן: "חזר וחישוב... פסול ואין בו כרת" שמחשבה זו מוציאה מפיוגול, ומשמע שהבינה שמדובר במחשבת הינוח ממש, וכפי שבאמת פירש רש"י שם (ד"ה למחר פסול)!

לדעת הרמב"ם יש לפרש, שהגמ' רק מדמה את הדברים, למרות שאינם זהים: כשם שמחשבת חוץ לזמנו שלא במקומו, הפוסלת ואינה מפגלת, מוציאה מידי פיגול, כך גם מחשבת הינוח לרבי יהודה⁵.

ב. הגמ' להלן (לו, א) דנה בכללו של רבי יהודה, שכל מעשה הפוסל את הזבח – גם מחשבה לעשותו פוסלת. הגמ' מקשה: מדוע ר' יהודה מודה שהחושב לתת את הניתנים למעלה למטה וכו' אינו פוסל? ומשיבה: "רבי יהודה לטעמיה, דאמר: שלא במקומו כמקומו דמי"; ומכיוון ששינוי המקום אינו פוסל – גם המחשבה לעשותו אינה פוסלת.

מלשון הגמ' משתמע שידוע לה ממקום אחר שדעת רבי יהודה היא ש"שלא במקומו כמקומו דמי". מניין הדבר ידוע? רש"י (שם ד"ה ר"י לטעמיה) מסביר שמקור הדברים בסוגייתנו, שהעמידה את הברייתא "חישב ליתן את הניתנין למטה למעלה" וכו' כר' יהודה, וכדעה ש"כמקומו דמי" (וכן כתבו תוס' כאן ד"ה ואי ושטמ"ק שם אות ח). מכאן שכוונת

נאמר בתורה: "והיה המזבח קדש קדשים, כל הנוגע במזבח יקדש" (שמות כט, לז). מכאן למדו חז"ל

4. זהו אופן שונה מזה הנדון בסוגיה כאן: הסוגיה דנה במי שעושה עבודה כהלכה ובשעת העבודה חושב לתת למחר ושלא במקומו, ואילו המשנה, לדעת ריש לקיש, עוסקת במי שעושה את העבודה בשינוי מקום ובאותה שעה גם חושב מחשבת הזמן. מכל מקום, הגמ' מדמה את הדברים.

5. יש בזה דוחק: ר' אבא שם טען שמחשבת הינוח אינה מוציאה מידי פיגול, ורב הונא הקשה מברייתא זו, והגמ' מסיימת ב"תיובתא דר' אבא תיובתא", ומשמע שזוהי הוכחה מוחלטת. ועוד: מסברה לכאורה הבדל גדול בין הדברים: במחשבת הינוח סובר ר' אבא שאינה מוציאה מידי פיגול משום שאינה סותרת את המחשבה לזרוק לאחר זמנו, ואפשר לראות את מחשבת הינוח כהקדמה והכנה למחשבת הזמן. ממילא, אם הברייתא פוסלת במחשבת הזמן שלא במקומו רק משום שכלולה בה מחשבת הינוח – ההוכחה במקומה, אבל אם הברייתא פוסלת משום מחשבת הזריקה הגרועה, הרי מחשבה זו סותרת למחשבת זריקה במקומו, וראוי שתוציא ממנה!

שקרבתן שדמו נשפך ארצה ואבריו הועלו למזבח – ירדו, ואילו במקרה הנ"ל אף הוא מודה שלא ירדו, הרי שמתן דם העולה במזבח הפנימי נחשב כהקרבה!³ על כך משיבה הגמ', שהראיה מן הברייתא היא רק לגבי דם, שמצאנו כיוצא בו במזבח הפנימי בחטאות הפנימיות, ור' אלעזר מחדש שאפילו קומץ, שאינו מוקטר כלל במזבח הפנימי, מתקדש על ידו.

בהמשך מקשה הגמ' קושיה הפוכה, לסתור את דברי ר"א, מברייתא: "קטורת זרה [קטורת נדבה. רש"י] שעלתה לגבי מזבח – תרד, שאין לך מקדש פסולין אלא מזבח החיצון בראוי לו!" הגמ' מתרצת ומגיהה בברייתא⁴, שמדובר בקטורת שעלתה במזבח החיצון, ותרד משום שהמזבח החיצון אינו מקדש אלא את הראוי לו, אבל הפנימי מקדש אפילו את שאינו ראוי לו. הגמ' מנמקת את החילוק: "האי רצפה והאי כלי שרת". חילוק זה טעון בירור, וידון להלן.

התוצאה למעשה מקידוש המזבח – האם הפסולים יוקטרו עליו?

רש"י מפרש: "מקדש פסולין – שאם עלו לא ירדו, ואף על גב דלא כתיב קרא אלא בחיצון". אבל קומץ – ...אימא אם עלה עליו ירד, קמשמע לן". ברור שלדעתו הפסולים הללו יוקטרו על המזבח הפנימי. רש"י מבליט את החידוש בדבר, שהפסוק המלמד על קידוש פסולים עוסק בחיצון בלבד, אבל לא מסביר כיצד ר"א לומד מן החיצון על הפנימי. כך גם פשוט דברי הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין ג, יח): "מזבח הפנימי מקדש פסולין בין ראויין לו בין שאינן ראויין לו, אבל מזבח החיצון אינו מקדש אלא פסולין הראויין לו כמו שביארנו. כיצד? מזבח החיצון שעלו לו זבחים שנפסלו – לא ירדו, עלת לו קטורת זרה – תרד... אבל מזבח הפנימי שעלה לו קומץ מנחה, בין כשר בין פסול, לא ירד", אלא יקרב עליו.

בשיטה מקובצת (אות ג) מובאים דברי רבי שמואל מאיברא, שתמה כיצד מתיישב דין זה עם הפסוק המפורש בתורה (שמות לט) בעניין המזבח הפנימי: "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה, ונסך לא תסכו עליו!" והשיב שתי תשובות: האחת, שכוונת הפסוק שאסור לעשות כן לכתחילה, אבל מה שכבר עלה – לא ירד⁵. השניה, המהווה

להבדל בין הפירושים יש גם תוצאה הלכתית: לפירוש רש"י, שהדם מתקדש בפנימי רק לעניין שהאברים שעלו לחיצון לא ירדו, יש מקום לפרש כר"ש מאיברא להלן, שזהו כל עניינו של קידוש הפסולים במזבח הפנימי. לפירוש השטמ"ק, שהדם שעלה לפנימי לא ירד ממנו, אין מקום לשיטת הר"ש מאיברא.

4. נראה שהוקשה לגמ' לשם מה הוסיפה הברייתא "בראוי לו", אלא אם כן בזה החילוק בין המזבחות.

5. בחזו"א (ליקוטים סי' א סק"ו) התקשה בתירוץ זה, שכן ברמב"ם (הל' כלי המקדש ב, יא) מבואר שההעלאה שנאסרה בפסוק היא ההקטרה, ולא עצם ההנחה עליו, ולכאורה אם העלה והוריד ולא הקטיר לא עבר על הלאו. ממילא, אם נניח שמה שעלה לא ירד – אין משמעות לאיסור התורה, שכן ההעלאה עצמה מותרת, ומה שעלה – צריך גם להקטירו! ותירץ שהאיסור הוא להעלות כשהאש כבר קיימת, שמתחילת עלייתו למזבח קיימת הקטרה.

בשאלה, האם גם העולה למזבח הפנימי שלא כדין לא ירד.

רבי אלעזר: המזבח הפנימי מקדש פסולין

הגמ' מביאה את דברי ר' אלעזר, שהמזבח הפנימי מקדש פסולין. הגמ' אינה מביאה מקור בתורה לכך, ואדרבה, מקשה מזה החידוש בדבריו, הרי הם משתמעים מן הברייתא האומרת שהנותן דם עולה, למשל, במזבח הפנימי, ואחר כך מעלה את אבריה למזבח החיצון – לא ירדו ממנו. רש"י מבהיר, שראיית הגמ' היא משיטת ר' יהודה (פד, א), הסובר

הקטרת קומץ המנחה על המזבח הפנימי. מזבח הזהב מיועד להקטרת קטורת ולמתן דם בחטאות הפנימיות בלבד, ואין להקטיר עליו דבר אחר. למרות זאת, גם קרבן פסול שאינו ראוי לו כלל, כגון קומץ המנחה, אם ניתן עליו - התקדש.

אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה". המזבח הפנימי לא הוזכר כלל בתורה עד כאן, אלא רק להלן בפרשה הסמוכה.

3. בשטמ"ק (פה, ב אות ז) נראה שפירש את הבבא "הניתנים בפנים שנתנן בחוץ" וכו' באופן אחר, שמדובר על הדם עצמו, שאם עלה למזבח שאינו מיועד לו - לא ירד, ולא כפירוש רש"י כאן שהדיון הוא על האברים שדמם ניתן שלא במקומו. לפירוש השטמ"ק שאלת הגמ' "תנינא" פשוטה יותר, שכן מפורש בברייתא זו שהמזבח הפנימי מקדש דם פסול. מאידך, לפירוש רש"י מובן יותר קשר העניינים בסוגיה כאן, שגם לפני כן דייקה מברייתא זו "ולא פליג ר' יהודה" וכעת הגמ' נסמכת על אותו דיוק ממש, ואילו לפירוש האמור הקשר לסוגיה הקודמת הוא רק בהבאת ראייה מאותה ברייתא, ואם כן ראוי היה לקבוע את הדיון על המזבח הפנימי בסוגיה בדף פד, שם הובאה גם כן אותה ברייתא ושם קידוש הפסולים הוא הנושא המרכזי בפרק.

מזבח הזהב בבית המקדש הראשון. שלמה המלך עשה מזבח חדש במקום זה של בצלאל (ראה הערה 11). מזבח זה לא נמשח בשמן המשחה, אלא התחנך בעבודתו.

קידוש הפסולים שאינם ראויים – גדרו וטעמו

כאמור, הגמ' אומרת שהמזבח הפנימי מקדש אפילו בדברים שאינם ראויים לו, בשונה מן המזבח החיצון, וטעם הדבר שהוא כלי שרת. באחרונים מבואר, שהמזבח מקדש פסולים שאינם ראויים לו אלא למזבח החיצון, ואם עלו בחיצון – לא ירדו, אבל אלו שגם בחיצון אינם מתקבלים (שלא היה פסולם בקודש, כגון בעל מום) – אין המזבח הפנימי מקדשם⁹.

ההבחנה בין רצפה לכלי שרת טעונה הסבר¹⁰. רש"י (ד"ה האי רצפה וד"ה והאי כלי שרת) מסביר שהמזבח החיצון הוא בניין אבנים, שלא נמשח, ואילו המזבח הפנימי נמשח עם המשכן. רבים תמחו על ביאור זה (עיין בחשק שלמה): הרי הדין שהמזבח החיצון מקדש רק את הראוי לו נלמד (להלן פג"א) מפסוקים שנאמרו גם על מזבח הנחושת, שנמשח! ולא ירדו גיטא, הרי המזבח הפנימי במקדש ראשון לא היה זה שעשה משה¹¹, וכל שכן בבית שני, ולא נמשח (כל הכלים שעשה משה – משיחתן מקדשתן; מכאן ואילך – עבודתן מחנכתן, יומא יב.ב).

קושי אחר בדברי הגמ', שגם אם למזבח הפנימי מעמד

חידוש גדול בפירוש הסוגיה, שאין כוונת הגמ' שהקומץ שעלה למזבח הפנימי יוקטר עליו, אלא המזבח מקדשו לעניין זה שאם יעלה לאחר מכן למזבח החיצון – לא ירד⁶. אמנם לכאורה בלאו הכי קומץ שיעלה למזבח החיצון לא ירד, משום שהמזבח החיצון מקדש את הראוי לו, ומה התחדש אם כן בעלייתו לפנימי? אלא שהעליה למזבח החיצון מקדשת רק קומץ שהתקדש בכלי שרת לאחר קמיצתו (כמבואר בגמ' להלן פג"ב, שרק אז הוא נחשב "ראוי" למזבח החיצון), וכאן מתחדש שגם קומץ שלא התקדש בכלי, עלייתו על הפנימי מקדשתו לעניין זה שאם יועלה על החיצון – לא ירד⁷.

ר"ש מאיברא אומר זאת לגבי הקומץ, עליו יש הכרח לומר כן מן הפסוק "לא תעלו... מנחה", אבל ממילא משתמע שזה כל עניינו של קידוש הפסולין האמור כאן, אף לגבי הדם והקטורת (וכן הבינו אחרונים בדעתו, כדלהלן). כך משתמע מן הגמ' "אי מהתם הוה אמינא הני מילי דם דחוי ליה, אבל קומץ דלא חזי ליה אימא לא", שדין הדם והקומץ שוה, אלא שבדם הדין פשוט יותר⁸.

סיוע לדעתו מהגמ' לעיל שאומרת שהדמים החיצונים שנתנם בפנים – "ר' יוסי אומר: יאספנו [וכשר לזריקת דם], ר' שמעון אומר: לא יאספנו". כיצד ר' יוסי מתיר לאוספו? והרי אם עלה למזבח הפנימי לא ירד! (זבחי אפרים, עיין שם).

לא ידך גיטא, המשא ומתן בגמ' לגבי קטורת תמוה לשיטה זו, שכן פשט הגמ' שהניחה שלר' אלעזר קטורת זרה שעלתה למזבח הפנימי לא תרד, ולפיכך הקשתה מהברייתא האומרת שאם עלתה תרד, ותירצה שהברייתא עוסקת במזבח החיצון. לשיטתו צריך לומר שהקושיה איננה מעצם הדין שקטורת זרה שעלתה למזבח הפנימי תרד, אלא רק מן הסיפא של הברייתא, "שאיין לך מקדש פסולין אלא מזבח החיצון", וכדי לתרץ את הסיפא, שהיא משווה בין קידוש הפנימי לקידוש החיצון, הוצרכה הגמ' לומר שגם הרישא עוסקת בחיצון (חזו"א ליקוטים סי' א סק"ו; זבחי אפרים). ומכל מקום קשה, שהיה לגמ' לתרץ בפשטות ש"איין לך מקדש פסולין" לעניין הקטרתם עליו אלא במזבח החיצון.

ר' יהודה שבדם שנשפך ירדו. הסבר אחר: מדובר בדם שעלה לפנימי וירד ועלה לחיצון, ומכיוון שהיה בפנימי הרי הוא מתקבל בחיצון אפילו לשיטה שהמזבח החיצון מקבל רק את הראוי לאישים ולא את הדם (להלן פג"א), כעין הדעה שדם פסול שנמצא בכלי שרת יקרב אפילו לשיטה הנ"ל, עיין מערכה קצט בדיון על שיטת הרמב"ם.

9. חסדי דוד זבחים ט"ה; ערוך השולחן סי' קל"ה; חזו"א שם; ועיין בשפת אמת כריתות ו,א ובהערות שם.

10. הבחנה מעין זו מוזכרת גם להלן פז"א, עיין רש"י שם ד"ה או דילמא.

11. מלכים-א ו,כ, עיין שם ברש"י; דברי הימים-ב ד,יט. לדיון בנושא זה עיין אור החיים שמות כה'; צאן קדשים וחשק שלמה כאן; 'תורה שלמה' מילואים לפרשת תצוה סי' כט.

6. שיטת ראשונים זו לא היתה ידועה לרוב האחרונים, שכן השטמ"ק נדפס לראשונה בווילנא תרמ"ה, ובערוך השולחן, למשל, לא הוזכרה, וכן בליקוטי הלכות (דף עז"א). בתפארת ישראל (זבחים פ"ט אות ט) הציע מדעתו לפרש שקטורת זרה שעלתה במזבח הפנימי תוקטר בחיצון, אבל חזר בו מכח שיטת הרמב"ם.

7. בתוספתא (זבחים ט,ג) שנינו: "כשם שאם עלו לא ירדו כך אם ירדו לא יעלו, ואם עלו - ירדו". לשיטה זו עלינו לומר, שהדברים אמורים דווקא כשעלו שוב באותו מזבח, ולא כשהועברו מהפנימי לחיצון (תורה שלמה, מילואים לויקהל-פקודי, עמ' ר).

8. לכאורה לגבי הדם אין מקום לביאור ר"ש מאיברא שהדיון על מקרה שהדם ניתן על הפנימי ושב ועלה למזבח החיצון, שכן אם עלה למזבח החיצון - לא ירד גם אלמלא היה בפנימי! ושמה כוונתו שלעניין דם הנפקא מינה רק בכך שדם שניתן על הפנימי אינו נחשב כנשפך ארצה, והאברים שיעלו על החיצון לא ירדו, אפילו לדעת

אבל מה שראוי להקרבה במזבח החיצון ועלה בפנימי – “שם מזבח אחד הוא”, ולכן יקדש ויקרב עליו. הוי אומר: המזבח הפנימי דינו ככלי שרת, שאינו מקדש אלא את הראוי לו, אבל מצד היותו מזבח – גדר “ראוי לו” רחב יותר.

לשיטת ר"ש מאיברא, שהמזבח הפנימי מקדש רק לעניין שאם יעלו על החיצון לא ירדו, החילוק בין המזבחות מובן אף יותר: מכיוון שהמזבח החיצון קבוע בקרקע ואילו המזבח הפנימי מיטלטל, הרי המזבח החיצון עיקר והפנימי נחשב רק כאחד מכלי השרת לשירותו של המזבח החיצון. לפיכך, המזבח החיצון אינו מקדש דבר עבור הפנימי, ואילו הפנימי מקדש גם מה שאינו ראוי לו אלא לחיצון, משום שדינו גם ככלי קיבול לקבלת דברים להעלות אליו (כעין זה באור שמח הל' פסוהמ"ק ג, יח, ועיין גם במשך חכמה שמות מ, ז).

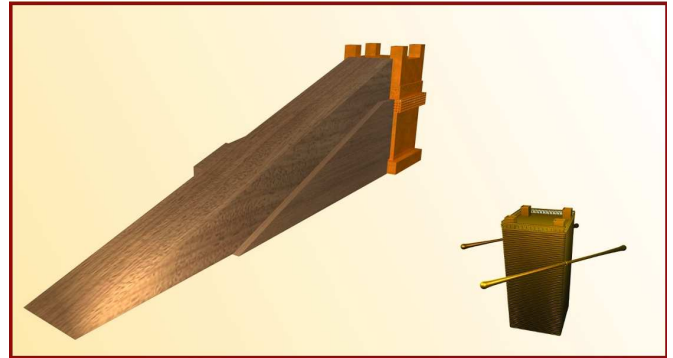
יש שביארו ביתר פשטות את תירוץ הגמ' שהמזבח הפנימי הוא כלי שרת: הדין שכלי שרת אינו מקדש אלא את הראוי לו בא לשלול רק את קידושו של דבר לח בכלי המיוחד ליבש ולהיפך (כמשנה להלן פח, א), ולכן המזבח הפנימי, בהיותו כלי שרת שמיועד גם ללח, כדס, וגם ליבש, כקטורת, ראוי לכל ומקדש כל קרבן¹³.

סיכום

מזבח הפנימי מקדש קרבנות פסולים שעלו עליו. לדעת רש"י והרמב"ם הכוונה שהם יוקטרו עליו, ואילו ר' שמואל מאיברא (בפירושו השני) סובר שהמזבח הפנימי מקדשם לעניין זה שאם יעלו לחיצון – לא ירדו ממנו (אפילו אם מצד דיני המזבח החיצון לא היו ראויים להתקבל בו), אך לא יוקטרו על הפנימי.

הגמ' אומרת שמזבח הפנימי עדיף מהחיצון, שמקדש גם מה שאינו ראוי לו, ונאמרו טעמים שונים בהסברת הדבר. מכל מקום, הכוונה לדברים שאינם ראויים לו אלא למזבח החיצון, אבל דברים שאינם ראויים להקרבה כלל – אינם מתקדשים בו (אחרונים).

מיוחד של כלי שרת – הרי גם כלי שרת אינם מקדשים אלא את הראויים להם!¹² תוס' (ד"ה האי) מעירים בקצרה על יתרון נוסף של המזבח הפנימי על פני כלי השרת: “ועדיף מכלי שרת, דלא מקדשי פסולין ליקרב, ומזבח מקדש” (על כך עיין במערכה ריב). בשטמ"ק (אות ג) הסביר זאת, שמכיוון שהמזבח הפנימי הוא גם מזבח וגם כלי שרת – כוחו יפה לקדש יותר מן המזבח החיצון ויותר משאר כלי השרת, אך הדבר צריך ביאור: מאחר שגם המזבח וגם כלי שרת אינם מקדשים אלא את הראוי להם – מה התועלת בצירופם יחדו במזבח הפנימי?

שני המזבחות במשכן. מזבח הזהב (מימין) להקטרת הקטורת ומזבח הנחושת (משמאל) להקרבת יתר הקרבנות. במשכן שני המזבחות היו ניידים, ואילו בבית עולמים הפך מזבח הנחושת למזבח אבנים הקבוע בקרקע, בעוד מזבח הזהב נשאר מיטלטל, כלשון הגמרא: “האי רצפה והאי כלי שרת”. הסבר אפשרי להבדל זה במצות התורה: מזבח הזהב נועד לפעולה קבועה בכל דור ודור, קטורת אחת בבוקר ובין הערביים, ובמקדש בירושלים לא נוספה בו עבודה כלשהי, ולפיכך יכול היה להישאר במתכונתו. אולם העבודה במזבח החיצון תלויה במספר הקרבנות שבני ישראל מביאים, ולפיכך במקדש, המיועד לעם גדול בארץ גדולה ורחבה, יש צורך במזבח גדול וקבוע.

בערוך השלחן (סי' קל סעיפים ב, ז) ביאר כך: במזבח החיצון יש מיעוט “היא העולה”, המלמד שאינו מקדש אלא את הראוי לו, מה שאין כן בכלי שרת, עליהם נאמר “כל הנוגע בהם יקדש”. כלי השרת אינם מקדשים אלא את הראוי להם, מפני שמה שאינו ראוי אינו בגדר קרבן כלל,

מערכה ע. עור האליה (כז, ב-כח, א)

הסוגיה מבררת את דינו של עור האליה, ויש להקדים, שהעור הנדון כאן אינו כל העור המקיף את האליה, אלא רק העור בצד הפנימי של האליה, הפונה אל הגוף, וזהו “עור שתחת האליה” (כלשון הברייתא כאן והמשנה בחולין קכב, א), שהוא חלק ואין בו שערות (רש"י בחולין

האליה היא זנב הכבש, שהוא עבה ושומני. האליה מותרת באכילה בבהמת חולין, ואיננה מן החלבים שאסרה התורה לאכול, אך בקדשים הרי היא קרבה כחלק מן האמורים, ככתוב: “והקריב מזבח השלמים... חלבו האליה תמימה” (ויקרא ג, ט).

¹² הכמות הדרושה לקרבן. בליקוטי הלכות (דף מט, ב) התקשה בסתירה לכאן, ונשאר ב'צריך עיון'.

¹³ כן כתבו בספר 'טעמא דקרא' לגר"ח קנייבסקי שליט"א, לפרשת כי תשא, והגרמ"י לפקוביץ שליט"א במאמרו 'במוריה' קמב.

12. במשנה להלן פ"א, נאמר: “כשם שהמזבח והכבש מקדשין את הראוי להן - כן הכלים מקדשין”, ובתוס' (מנחות ח, ב, ד"ה אבל מזרקות) דייקו מכך שלא נאמר “את הראוי להן” שמקדשים גם את שאינו ראוי. אבל בגמ' להלן פ"א, לגרסת השטמ"ק אות ו, אכן נאמר “את הראוי להן”, וכן מפורש בספרא (צו פרשתא א, יא), וכן דעת רש"י (שמות ל, כט; פסחים לד, ב, ד"ה טמאות) והרמב"ם (פירוש המשנה זבחים ט, ז). לכן “כלי שרת אין מקדשין אלא מלאין” (להלן פח, א), כלומר, כשניתנה בהם מלאו